

ANKARA ÜNİVERSİTESİ
ASYA-PASİFİK ÇALIŞMALARI
UYGULAMA ve ARAŞTIRMA MERKEZİ (APAM)

Ankara Üniversitesi Yayın No: 713
APAM Yayın No: 12

TÜRKİYE'DE VIETNAM ÇALIŞMALARI-I

TÜRKİYE'DE VIETNAM ÇALIŞMALARI-I

Editör
Prof. Dr. A. Merthan DÜNDAR

Ankara - 2021

Para ile Satılmaz

TÜRKİYE'DE VIETNAM ÇALIŞMALARI-I

Yayına Hazırlayan
Prof. Dr. A. Merthan DÜNDAR

Ankara - 2021

Ankara Üniversitesi Yayınları No: 713
Asya-Pasifik Çalışmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi
APAM Yayınları: 12

ISBN: 978-605-136-525-1

Yazarların görüşlerinin sorumluluğu kendilerine aittir.

Redaktörler
Doç. Dr. Yalçın KAYALI
Aysun HARPER

Baskı Yeri:
Ankara Üniversitesi Basımevi
İncitaşı Sokak No: 10 06510 Beşevler / ANKARA
Tel: (0312) 213 66 55
Basım Tarihi: 13/08/2021

İÇİNDEKİLER

SUNUŞ	5
<i>TRAN Quang Tuyen-NGUYEN Phu Tan Huong</i> Kovid Sonrası Dönemde Vietnam-Türkiye İlişkilerinin Geliştirilmesi	7
<i>Nuran SAVAŞKAN AKDOĞAN</i> Vietnam'da Devlet ve Toplum	15
<i>Şerif Alp ATA KCAN</i> Yükselen Ejderha: Güneydoğu Asya'nın Turizm Yıldızı Vietnam	47
<i>Ali TEZÖLMEZ</i> Vietnam Ekonomisinin Kısa Bir Değerlendirmesi	65
<i>Ahmet Faruk IŞIK-NGUYEN Cong Tung</i> Dünyanın Yeni Üretim Merkezi Olma Yolunda Vietnam ve Ekonomisi	73
<i>Cenker GÖKER</i> Vietnam Vergi Sistemine Genel Bir Bakış	93
<i>Kubilay ATİK</i> Ly Hanedanı Dönemi'nde Dai Viet Krallığı: İlk Bağımsız Vietnam Hanedanı	99
<i>Abdürreşit Celil KARLUK</i> Ana Hatları ile Çin-Vietnam İlişkileri	109
<i>Vusal GULIYEV</i> Geçmişten Günümüze Vietnam Kültürü Üzerindeki Çin Etkisine Tarihsel Bakış	137
<i>Mehmet ÖZAY</i> Malezya-Vietnam İlişkileri	159
<i>Yalçın KAYALI</i> Güney Asya'nın İki Müttefik Gücü: Hindistan-Vietnam İlişkilerinin Kısa Tarihi	185
<i>Haluk KARADAĞ</i> Güneydoğu Asya Güvenlik Denkleminde Vietnam Silahlı Kuvvetlerinin Rolü	203

<i>A. İnci SÖKMEN ALACA</i>	
Vietnam Savaşı ve ABD'nin Gücünün Sınırları	215
<i>Tevfik Orçun ÖZGÜN</i>	
CIA Belgelerinde Kruşçev Sonrası Sovyet Politikası'nda Vietnam Sorunu	233
<i>Ekrem SALTİK</i>	
Saygon Limanı'nda Bir Türk Kadını: Nazlı Tlabar'ın Vietnam Günleri ...	253
<i>Ertuğrul EVİS</i>	
Cumhuriyet Gazetesi Örneğinde Türk Basınında Fransız-Vietnam Savaşı'nın Yansımaları (1946-1954)	293
<i>Ari FİNE</i>	
Vietnam'daki Müslüman Cham Halkı Üzerine	307
<i>Ahmet Yiğitalp TULGA</i>	
Tayvan Basınında 2012-2020 Yılları Arasında Vietnamlı İşçiler	319
<i>Ekrem SALTİK-Nazlı SALTİK</i>	
Birleşmiş Milletler (1999-2004) Vietnam Mümessili Prof. Dr. Ömer Ertur ile Röportaj	335
<i>Tuana Fulya ÖZMEN</i>	
Vietnam Hakkında	349

LY HANEDANI DÖNEMİ'NDE DAİ VIET KRALLIĞI: İLK BAĞIMSIZ VIETNAM HANEDANI

*Kubilay ATİK**

Dai Viet Krallığı, Vietnam tarihinde önemli bir yere sahiptir. Genellikle Asya ülkeleri ile ilgili tarih kitapları Çin, Hindistan ve İran haricinde tarih yazımını Batılıların gelişinden başlatırlar. Japonya ve Kore gibi ülkemizde tarihleri üzerine görece daha fazla yayın olan ülkelerin bile genellikle tarihlerine modernleşme süreçlerinden sonra başlama, daha önceki yüzlerce yıllık dönemi kısa bir özetle geçme eğilimi vardır. Nitekim ülkemizde yazılan ya da çevrilen Vietnam tarihine dair hemen her eser ya Vietnam Savaşı üzerine ya da Fransız Sömürgeciliği Dönemi ile ilgilidir. Bu nedenle Türk okuruna, Vietnam tarihinin Batılılar Vietnam'a gelmeden çok öncesine dayandığını ve son derece gelişmiş bir kültür ile tarihi olan bir ülke olduğunu göstermek için Vietnam'ın modern dönem öncesi üzerine de çalışmalar yayınlamak gereklidir. Her ne kadar bu bölümün alan kısıtlaması, tüm Vietnam tarihine yer vermek için kısıtlıysa da ileride bu konuda yazılacak makale ve kitaplara öncülük etmek amacıyla ele alınan dönem, görece geniş tutularak Türk okuyucusuna Vietnam ortaçağını geniş hatlarıyla tanıtmak amaçlanmaktadır. Bu konuda ne yazık ki Türkçe literatür bulunmamakta olup bu çalışma, modern dönem öncesine ait ilk Türkçe çalışma olması nedeniyle tamamen yabancı dilde yazılmış kaynaklara başvurulmuştur. Çince karakterlerle Vietnam'daki yer ve kişi isimleri mümkün olduğunca Vietnamca olarak verilmiş, Çinli kişi adları ve Çin'de bulunan yer adları ise Pinyin transkripsiyonuna uygun bir şekilde yazılmıştır. Çalışmanın ana konusu Ly Hanedanı Dönemi'nde, Dai Viet Krallığı'nın gelişimi ve yaşanan başlıca siyasi olaylardır. Her ne kadar bu dönem Vietnam tarihinde önemli bir yere sahip olup Vietnam halkının ve kültürünün şekillenmesinde son derece önemli bir yere sahip olsa da sayfa sınırlaması nedeniyle bu çalışmada yalnızca siyasi tarihe yer verilmiştir.

Öncelikle Vietnam Ortaçağı'na dair ana kaynakları, Türk okuyucusuna kısaca tanıtmak yararlı olacaktır. Bu döneme ait olarak elde bulunan ana

* Dr. Öğr. Üyesi. Nevşehir HBV Üniversitesi Tarih Bölümü, ORCID 0000-0001-7657-6645.

kaynak, *Annam Chi Luoc* (安南志略) adlı Çince yazılmış eserdir. Bu eser, Le Tac tarafından yazılarak, 1335 yılında sürgünde olduğu Çin’de yayınlanmıştır. Ly Hanedanı ve önceki hanedanlar hakkında oldukça ayrıntılı bilgiler veren bu kaynak, Vietnam tarihi için en çok başvurulan kaynaklardandır. On dokuz bölümden oluşan eserde, bu dönemin Vietnam edebiyatına ait şiirler de bulunmaktadır. *Dai Viet Su Ky* (大越史記) adlı eser ise Le Van Hu’u tarafından, 1272 yılında yayınlanmıştır. Otuz bölümden oluşan bu eser, klasik Çince olarak yazılmış ve ilk dönemlerinden Tran Hanedanı’nın başlangıcına kadar olan dönemde Vietnam tarihine dair önemli bilgiler içermektedir. Daha erken bir tarihte yazılmasından ötürü bu eser, Ly Hanedanı’na daha fazla odaklanmaktadır. Ayrıca Ly Hanedanı öncesi döneme ait de en ayrıntılı bilgiler, bu eserde bulunabilir. *Dai Viet Su Ky Toan Thu* (大越史記全書) adlı eser ise 1479 yılında basılmıştır. Ngo Si Lien tarafından yazılan eser, ünlü Çinli tarihçi Sima Guang’ın eseri *Zizhi Tongjian* (資治通鑑) örnek alınarak yazılmıştır. On beş cilt olarak yazılan bu eser, Vietnam tarihini mitolojik çağlardan başlatarak, Tran Hanedanı sonrası başa geçen Le Hanedanı’na kadar getirir. Son olarak Vietnam, Ming Hanedanı tarafından işgal edildikten sonra Çin’de sürgünde iken Ho Nguyen Trung tarafından yazılan, *Nam Ong Mong Luc* (南翁夢錄) adlı eser, vatan hasreti içerisindeki bu Vietnam aydını, tarihçi tarafından yazılmış olup, Dai Viet tarihi üzerine diğer kaynaklarda bulunanlara eklemeler yapan, edebi üslubuyla da ön plana çıkan bir eserdir. Tran Hanedanı ve sonrasına odaklanan eser, orijinalinde otuz bir bölümken, günümüze yirmi sekiz bölümü kalmıştır.

Tang Hanedanı Dönemi’nde Çin hâkimiyetine girerek Annam (安南) vilayeti olarak yönetilen bölge, (günümüz Vietnam’ının kuzeyi) Tang Hanedanı’nın An Lushan ve Huang Chao isyanları sonrasında yıkılmasıyla Tang yönetiminden çıkmıştır. Bölgede bulunan Khuc Klanı, Annam vilayetinin askeri valisi (Jiedushi/節度使) olarak bölgeyi yönetirken, Çin’de Tang Hanedanı dağılmıştı. 905 yılında Kuzey Çin’de Shatuo Türkleri tarafından kurulan hanedanlar hüküm sürerken, Güney Çin’de dokuz bağımsız krallık kurulmuştu. Bu noktada Khuc Klanı, bağımsızlığını ilan edebilecekken kuzeyindeki Güney Han (南漢) Krallığı’nın saldırısına karşı kuzeydeki Liang Hanedanı’na elçi ve hediyeler göndermiştir (Shiro, 1998, s. 16). Ancak Liang Hanedanı, 923 yılında yıkıldığında Güney Han Krallığı, 930 yılında bir ordu göndererek Annam’ı işgal etmiştir (Anderson, 2013, s. 267). 931 yılında Duong Klanı, Ai Bölgesi’nde Duong Dinh Nghe önderliğinde isyan ederek,

Güney Han Krallığı'nı yenmiş ancak Duong Dinh Nghe, 937 yılında bir rakibi tarafından öldürülünce damadı Ngo Quyen, başa geçmiştir. Viet Su Luoc'a göre, Güney Han Krallığı'nın gönderdiği donanmayı nehirde, bambudan kazıklarla tuzağa düşürerek yendikten sonra krallığını ilan etmiştir (Su, 1983, böl. 1). Quyen'in 944 yılında ölümünü takip eden dönemde, Ngo ve Duong Klanları mücadeleye girmiş, bu arada Dinh Klanı, taşrada güç kazanmaya başlamıştır. Bu sırada *On iki Ordu Savaşı* adı verilen iç savaşta, on iki yerel ve Çinli Bey, ordularıyla Tang Dönemi'nde Annam vilayeti olan bölgede hegemonya için savaşmışlarsa da sonunda Dinh Bo Linh, ülkeyi birleştirerek diğer beyleri yenmiştir. Ardından Dai Viet (大越) ya da diğer adıyla Dai Co Viet (大瞿越) Krallığı'nı kurarak, 965 yılında kendisini de İmparator (Çince Huangdi, Vietnamca Hoangde:皇帝) ilan etmiştir (Dar, 2019, s. 73). *Dai*, Çince büyük anlamına gelirken, ikinci karakter olan *Co* aslında Vietnamca büyük anlamına gelen sözcüğün Çince karakterle *Nom* yazılışdır. Dai Viet Krallığı kurulduktan sonra devlet dili olarak hem klasik Çince hem de Çince karakterlerle yazılarak, Vietnamca kullanılmaya başlamıştır. Ancak Dinh Bo Linh, daha ilk baştan sorunlarla karşılaşmış; Ngo Nhat Khanh'ı yendikten sonra Ngo Klanı'nı yatıştırmak amacıyla klanın başındaki Nhat Khanh'ın annesiyle kendisi evlenip, kız kardeşiyle de oğlunu evlendirmiştir. Daha sonra kendi kızını da Ngo Nhat Khanh ile evlendirmişse de Ngo Nhat Khanh, güneydeki Champa Krallığı'na kaçarak Dinh Bo Linh'in kızı olan karısını da geri yollamıştır (Tana, 2014, s. 319). Buna ek olarak Song Hanedanı, Çin'i yeniden birleştirmeye başlamakla kalmayıp, Tang Hanedanı'nın yönettiği tüm topraklarda hak iddia etmeye başlamıştır. Daha önce Tang Hanedanı'nın Annam vilayeti olan Dai Viet Krallığı da bu durumda işgal tehlikesiyle yüz yüze kalmıştır. Song ordusu, 981 yılında Da Viet'in diğer bağlı devletler gibi ülkenin haritalarını ve haraç göndermediği gerekçesiyle Dai Viet'e girmiş ve ilk çatışmalarda Dai Viet ordusunu yenerek, donanmayla Dai Viet'in iç bölgelerine doğru ilerlemeye başlamıştır (Dar, 2019, s. 75). Sarayda ise Dinh Bo Linh'in ve büyük oğlu Lien'in art arda ölmesi nedeniyle Bo Linh'in çocuk yaştaki oğullarından biri tahta oturmuştur. Song işgalinin Dai Viet'teki bu siyasi durumla bağlantılı olup olmadığı bilinmese de aynı dönemde, Champa ile olan ilişkilerde kötü durumda olması, komşularının durumdan haberdar olduğunu göstermektedir. Çocuk bir kralla, bu durumla başa çıkılamayacağını düşünen generaller, sarayda kansız bir darbe yaparak General Le Hoan'ı kral olarak ilan ederler (Whitmore, 2006, s. 106). Le Hoan Song, ordusunu pusuya düşürerek büyük kısmını yok ettikten sonra ertesi yıl da elçilerini tutuklayan Champa'ya karşı sefer düzenleyerek başkente girmiş, Champa Kralı

Parameçvaravarman'ı öldürüp çok sayıda esir ve ganimetle Dai Viet'e dönmüştür (Shiro, 2013, s. 23). Ancak kendi krallığının gücünün sınırlarının farkında, akıllı bir politikacı olan Le Hoan, 983 yılında elçilerle Song İmparatoru'na hediyeler göndermiş, her iki yılda bir Song Hanedanı'na düzenli olarak hediyeler ileterek de ilişkilerini düzeltme yoluna gitmiştir. Her ne kadar artık Dai Viet bağımsız bir krallıkta da Song İmparatoru'nun, Kore'deki krallara ve diğer bölge ülkelerinin krallarına yaptığı gibi kendisine unvan bahsetmesine ses çıkarmaz (Bu, Yung ve So, 2018, s. 56). Bunu anlamak güç değildir; henüz yeni kurulmuş bir krallıkta, darbeye başa geçerek ikinci kez hanedan değişikliği yapan Le Hoan'ın önceliği, doğal olarak içeride huzuru sağlamak olmuştur. Taşradaki vilayetlere güvendiği akrabalarını "kral" (Vuong/王) unvanıyla gönderen Le Hoan, yine de Ai ve Phong gibi merkezden uzak vilayetlerde çıkan isyanlara engel olamamış ve 1005 yılında öldüğünde geride, parçalı bir ülke bırakmıştır. Le Hoan'ın yerine geçen oğlu Le Ngoa Trieu ise hem Çin hem de Vietnam kaynaklarında zalim bir yönetici olarak görülmektedir. Ağabeyinin yanı sıra çok sayıda aristokrati, değişik yöntemlerle öldüren Ly Ngoa Trieu, başa geçeli beş yıl bile olmadan hastalanarak yirmi beş yaşında ölür (Dar, 2019, s. 261). 1009 yılında bir başka general, saray muhafızı komutanı Ly Cong Uan, Ly Thai To unvanıyla kendisini kral ilan ederek, kendisinden önceki üç hanedandan daha uzun ve istikrarlı olacak olan Ly Hanedanı'nı kurar.

Ly Thai To, ilk iş olarak başkenti, Tang Dönemi'ndeki Annam vilayet başkenti olan Jiaozhou'ya taşıyarak buraya, sudan yükselen altın bir Ejderha gördüğü iddiasıyla yükselen Ejder anlamında Thang Long, adını verir. Bu kent, daha sonra günümüzdeki Hanoi adını alacak olup, halen Vietnam'ın başkentidir. Bu hareketin yalnızca sembolik bir anlamı yoktu. Siyasi olarak da Ly Hanedanı Dönemi'nde, Dai Viet Krallığı büyük bir gelişim ve dönüşüm geçirmiştir. Daha önce Ngo, Dinh ve Le ailelerinin yönetimleri, başkentini ötesine gidemeyip taşrada Çinli ve Vietnamlı beylerle diğer yerli kabileler, bölgesel beylikler kurarken Ly Hanedanı, Çin'dekine benzer güçlü bir merkezî otorite, Budizm'in yanı sıra güçlü bir Konfüçyüsçü gelenek ve buna bağlı bürokratik araçlar geliştirmiştir. Her ne kadar Çin'deki merkezî yapıdan esinlense de Ly ve Tran Hanedanları Dönemi'nde Dai Viet Krallığı, Vietnam'a özgü bir gelişim sergilemeyi başarmış ve Çin'in bir uzantısı ya da vilayeti olmaktan yalnızca siyasi anlamda değil kültürel anlamda da çıkmayı sağlamıştır. Thang Long, aynı zamanda ülkede Budizm'in de merkezi konumundaydı. Taht'a çıkışında Budistlerden de destek alan Cong Uan ve ardılları, Budizmi desteklemekle kalmamış, yerel tanrıları ve ruhları da Budist Panteonu içine dâhil etmişlerdir (Van, 2020, s. 78). Kore ve Japonya'da aynı

dönemde yaşanan gelişmelere benzer olarak yerel tanrıların Budizme çevrilmesi ve başkente “taşınması” yoluyla merkezî hükümet, yerel beylerin elindeki dinî otoriteyi de kaldırmayı hedeflemiştir. Ayrıca bu uygulama, bölgesel farklılıkları azaltarak merkezileşmenin artmasına katkıda bulunmuştur (Tham, 2019, s. 87). Merkezden atanan Budist rahipler, zamanla taşradaki halk üzerinde daha fazla etkili olmuş ve merkezî hükümetin güçlenmesine yardımcı olmuşlardır. Buna karşılık yerel tanrılar, başkente inşa edilen tapınaklarına taşınarak merkezileştirilmiş ve yerel güçlerini yitirmişlerdir. Cong Uan’ın ardından başa geçen oğlu Phat Ma, babasının politikalarını sürdürmekle kalmayıp, güneydeki Champa Krallığı üzerinde de baskıyı arttırarak yaptığı seferlerde Champa sarayından da çok sayıda esir ve “tanrıyı” Dai Viet başkentine taşımıştır. Champa saray kültürünü, Dai Viet’e eklemekle kalmayıp Champa Tanrılarını ve Champa’da ibadet edilen Brahma, İndra gibi Hindu Tanrılarını da Dai Viet Budist panteonuna ilave etmiştir (Tham, 2019, s. 79). Dai Viet kralı Nhat Ton’un, 1069 yılında Champa Krallığı’nı Dai Viet’e bağlayarak Dai Viet Krallığı için hem Champa tehdidini büyük oranda ortadan kaldırmış hem de geniş arazileri krallığa katarak, ülkeyi kültürel ve ekonomik anlamda daha da zenginleştirmiştir. Champa Kralı III. Rudravarman, Champa’ya yapılan seferde Champa’nın güneyinde yakalanarak başkente getirilmiştir. Bunun üzerine aynı yıl Kimmer Kralı da Dai Viet’e hediyeler göndererek barış sağlamayı denemiştir (Polyakov, 2014, s. 49). Bu gelişmelerden cesaret alan Ly kralları, gözlerini kuzeye çevirmişler, kuzeyde bulunan Tay kabileleri birkaç kez isyan etse de kolayca bastırılmışlardır. Bu sırada Dai Viet güçleri, Song Hanedanı’nın Kitanlara karşı zor durumda olması, kuzeydeki Kitan ve Tangut Devletleri ile sorunlar yaşıyor olmasından cesaretle, 1075 yılında Guangxi’de Tay, Viet ve Miao gibi Çinli olmayan kabilelerin yaşadığı bölgelere girdi (Anderson, 2008, s. 191). Sonunda Song Hanedanı, Dai Viet ile mücadelesini yitirdiğini kabullenmek zorunda kaldı. Bunda imparatorun bölgeye gönderdiği yetkili Cai Fengxi’nin, 1077 yılında sahadaki gerçek durumu imparatora bildirmesi de etkili olmuştur. Sonunda Song orduları bölgeden çekilmiş ve bugün de Quan Yen (廣安) olarak Vietnam’ın bir parçası olan bu bölge, Dai Viet Krallığı tarafından alınmıştır. Bunu takiben Kimmer Krallığı, Dai Viet’e arka arkaya elçiler göndererek, Champa’nın fethi sırasında Champa’ya verdiği destekten ötürü ilişkilerini düzeltmek istemiştir (Ngo, 1986, böl. 3).

Ly Hanedanı Dönemi’nde Dai Viet krallığının hızlı yükselişinde, kuşkusuz askerî başarıları kadar yapılan reformların da katkısı büyüktür. Daha önceki üç hanedanda, yönetim aile ve klan özelinde tekelleşirken Ly ailesi, tahta çıkışında destek olan diğer generallerle onların klanlarıyla işbirliği

yapmış, yukarıda da belirtildiği gibi Budist ruhban sınıfının desteğini almıştır. Bu dönemde, Dai Viet Krallığı'nın idari mekanizmaları dışarıdan bakıldığında Çin'deki Tang Hanedanı ve Song Hanedanlarının kopyası gibi görünse de ismen aynı olan kurumların işlev ve işleyiş biçimleri ile başlarına geçen kişiler farklıydılar. Selçuklular'daki atabeylere benzer bir şekilde Thai Su unvanı ile kralların eğitimliğini, akıl hocalığını yapan kişiler, Çin'de Konfüçyüsçü gelenekten gelen memurlar olurken Dai Viet krallığında, Ly Hanedanı boyunca bu görevi istisnasız hep Budist rahipler yürütmüştür (Huy, 1998, s. 59). Ayrıca Thai Su'dan daha önemli olan bir rütbe ise başkomutanlık anlamına gelen Thai Uy, olmuştur. Tang Hanedanı'nın ilk üç hükümdarı ile Song Hanedanı'nın ilk iki hükümdarı döneminde geçerli olan kalem, kılıç birdir (文武一) görüşü, daha sonra zayıflamış ve yönetim kademesinde askerî sınıfın gücü azalırken bürokratlar güçlenmiştir (Eberhard, 1970, s. 47). Dai Viet Krallığı'nda ise askerî sınıf, hiçbir zaman gücünü Çin'deki kadar yitirmemiş, en güçlü sınıf olmayı sürdürmüştür. Bu anlamda Dai Viet'teki gelişmeler, daha çok Japonya'yı andırmaktadır denilebilir. Japonya'da da Çin'den ithal edilmiş olan kurumlar, hem işlevleri hem de güçleri açısından değiştirilerek Çin'den farklı bir yapıya bürünmüştür (Atik, 2012, s. 104). Dai Viet Krallığı'ndaki Thai Uy, aynı dönemde Kamakura Shogunları'nın işlevine benzer bir işlev ve güce sahipti. Ancak Japonya'dan farklı olarak Dai Viet Krallığı'nda Çin'deki gibi Han Lin Akademisi (Vietnamca Hanlam: 翰林) ve ayrıca 1075 yılından itibaren düzenli olarak yapılan memuriyet sınavları vardı ki memuriyet ve diğer rütbelerin genellikle babadan oğula geçtiği Japonya'dan çok Çin ve Kore'ye benzerlikler göze çarpmaktadır. Tüm bu yönleriyle ele alındığında Dai Viet Krallığı, Ly Hanedanı Dönemi'nde kendine özgü bir devlet ve idare yapısı oluşturmaya başlamıştır denilebilir. Henüz Konfüçyüsçülük akımı daha sonraki dönemlerde göstereceği etkiye sahip olmadığından dolayı bürokraside Budist ruhban sınıfı, orduda ise artık klan ya da kabile orduları değil kraliyet ordusu generalleri etkilidir. Bu sistem, devleti kabilelerin isyanları ya da Çin'den gelebilecek tehditlere karşı daha dayanıklı bir yapıya kavuşturmuştur. Bu uygulamanın sonunda kralların şahsi gücü azalırken, bakanların ve generallerin gücü artmaktaydı. Bu her ne kadar dışarıdan hanedanı zayıflatıcı bir gelişme gibi görünse de bireysel idareden kurumsal bir idare yapısına geçiş sayesinde artık Song Hanedanı çok daha büyük ordularla işgale kalkışsa bile tahta çocuk bir kralın oturması sorun yaratmamaktaydı. Daha sonra yazılan tarihi kayıtlarda Konfüçyüsçü tarih anlatısının etkisiyle Le Van Huu gibi tarihçiler sarayda hiç "erkek" bulunmamasından şikâyetçi olsalar da aslında Ly Hanedanı, daha önceki

hanedanlardan daha güçlü bir bürokrasi ve askerî yapı kurmayı başarmıştı (Whitmore, 1984, s. 78).

1095 yılına gelindiğinde artık Song Hanedanı'na karşı kazanılan zaferin üstünden yirmi yıl geçmiş ve Dai Viet Krallığı'nda devlet sistemi oturmaya başlamıştı. Ancak bu sırada çevredeki diğer devletlerde de önemli gelişmeler meydana gelmekteydi. Kimmerler, giderek güç kazanmış ve neredeyse yirmi yıldır Dai Viet'e elçi ya da hediyeler göndermemekteydi. Laos civarında Çin kaynaklarında Kara Chenla'sı (Su Chenla'sı Kimmer devleti için kullanılmaktaydı) Krallığı ile topraklarının büyük kısmını Dai Viet'e kaptırmış olan Champa, güçlenmekle kalmayıp Dai Viet Krallığı'na karşı birlikte de hareket etmeye başlamıştı (Ngo, 1986, böl. 4). Angkor Wat'ı da inşa ettiren Kimmer Kralı II. Suryavarman, 1128 yılında Dai Viet Krallığı'na elçi göndererek haraç ve düzenli elçiler gönderilmesini istedi. Dai Viet Krallığı'nın bunu kabul etmemesi üzerine, Champa ile birlikte Dai Viet'e karşı sefere çıkan Kimmerler, Nghe An Vilayetini yağmaladılar. Kimmerler, 1132 yılında yirmi bin kişilik bir kuvvetle Nghe An Vilayetini ele geçirirken Laoslular da sınır vilayetlerinde akınlara başladılar. Durumla mücadele için görevlendirilen General Le Ba Ngoc ve sonrasında yerini alan üvey oğlu Do Anh Vu, Thai Uy ve Thai Su unvanlarını kendi tekellerinde toplamışlardır. Bununla yetinmeyip 1137 yılında kral Than Tong öldüğünde Do Anh Vu, kucağında kralın iki yaşındaki bir oğluya saraya çıkarak onu kral ilan etmiş, bebek yaştaki kralın yerine ülkeyi yönetmeye başlamıştır. Kimmerler, Laoslular ve Champa'nın saldırıları nedeniyle orduya olan ihtiyaç baş general olarak Do Anh Vu ve ardılı olarak 1159 yılında ölümünden sonra ordunun başına geçen To Hien Thanh, saraydaki muhalefete rağmen, 1179 yılında ölümüne kadar sarayda asıl etkin güç olarak kaldı. Son olarak Do Anh Vu'nun kuzeni olan Do Anh Di de Hien Thanh'ı takiben general olarak, 1188 yılına kadar ülkeyi baş general ve başbakan olarak yönetmeyi başardı (Su, 1983, böl. 3). Bu vesayet dönemini Kimmerler ve Champa ile olan savaflara rağmen mümkün kılan şey Song Hanedanı ile iyi giden ticari ve siyasi ilişkiler olmuştur. Bu dönemde hem Song Hanedanı'nın güney bölgelerinde ekonomik kalkınma hızlanmış ve Tang Hanedanı'nın çöküşünü izleyen yıkım dolu ayaklanmaların ve savafların yaraları sarılmış, hem de ortaçağ küresel ısınması olarak da adlandırılan 10-13. yüzyıllar arasındaki dönemde meydana gelen iklim değişiklikleri tarımsal üretimi ve deniz aşırı ticareti arttırmıştır. Bu dönemde Çin'in artan nüfusu nedeniyle çok sayı da Çinli de Dai Viet'e göçmen olarak yerleşmeye başlamışlardır (Whitmore, 2006, s. 259). Bu göçmenlerin arasında, çiftçiler ve balıkçılar olduğu gibi Budist ve Daoist rahipler ile tüccarlar ve eğitilmiş kişiler de vardı. Nitekim Ly Hanedanı'nın

yerine geçen Tran Hanedanı'nın da kurucuları, Fujian kökenli "balıkçı" bir aile olan Tran ailesi, Dai Viet'e yerleştikten sonra büyük oranda Vietnamlılaşmış bir korsan klanıydı (Whitmore, 1986, s. 135).

Son Dai Viet kralı olan Ly Hue Tong, henüz veliaht prens olduğu dönemde Tran Klanı'nın lideri olan Tran Ly'nin kızı Tran Thi ile evlendi. Bu evlilik de diğer yerel klanlar ile yapılan siyasi evliliklerden bir başkası olarak başlamıştı. Ly Hue Tong, 1210 yılında tahta çıktığında uzun yıllar ülkenin gerçek yönetimini elinde tutan Thai Uy unvanlı generaller artık yoktu ve ülke çapında isyanlar baş göstermişti (Su, 1983, s. 3). Ly Hue Tong'un karısı ve ailesi, sarayda giderek daha etkili roller üstlenmeye başladılar. Sonunda 1224 yılında Li Hue Tong, tahttan indirilerek yerine sekiz yaşındaki kızı tahta oturtuldu; ancak o da tahtı birkaç ay içerisinde kocası olan Tran Thai Tong'a bıraktı ve böylelikle görece kansız bir darbeye hanedan değişimi yaşanmış oldu. Tran Thai Tong'un babası ve Tran Thi'nin kuzeni olan Tran Thu Do, gerçek yönetici durumundaydı ve Ly Hanedanı'nın kalan üyelerini de öldürttüktan sonra 1264 yılında ölümüne kadar kral olmasa da kral yetkileriyle oğlunun yerine ülkeyi yönetti (Ngo, 1986, böl. 5). Ly Hanedanı'ndan Tran Hanedanı'na geçişle birlikte Budist ruhban sınıfı, bürokraside etkinliğini kaybetmeye başladı. Ayrıca Zen manastırları da eski güç ve zenginliklerini yitirirken Dai Viet Krallığı'nda Konfüçyüsçü bir elit, eski yerel klanların ve Budist ruhban sınıfının yerini almaya başlamıştır. Nitekim daha sonra Song Hanedanı'nı yıkan Moğollar ile yapılan savaşların da temelinde Song Hanedanı'ndan Dai Viet Krallığı'na sığınan Çinli mültecilerin ve devlet adamlarının Dai Viet Krallığı'nı etkilemesinin yattığı söylenebilir (Atik, 2017, s. 79).

Dai Viet Krallığı Ly Hanedanı'ndan sonra da güçlenmiş, zaman zaman zorluklar yaşasa da varlığını sürdürmeyi başarmıştır. İki kez Moğol istilalarını püskürterek Mısır ve Japonya'dan sonra Moğol istilalarına direnebilen sınırlı sayıda devletten birisi olan Dai Viet Krallığı, daha sonra kısa süreliğine Ming Dönemi'nde Çin istilasına uğrasa da bundan da kurtulmayı başarmıştır. Daha sonraki dönemde de defalarca yabancı güçlerin istilasını püskürtmeyi başaran bir devlet olarak dünyada ün kazanmıştır. Daha çok Vietnam Savaşı ile anılmasına rağmen Vietnam halkının özgürlüğünü koruma mücadelesi, Dai Viet Krallığı'nın kurulması ve Ly Hanedanı'nın Dai Viet Krallığı'nı, Çin'den bağımsız bir ülke olarak ilan ederek, iki kez Çin istilasını püskürtmesiyle başlamıştır denilebilir. Türkiye'de ileriki dönemlerde de Vietnam tarihi üzerine daha ayrıntılı çalışmalar yapılması, Türk halkının da bu ülkeyi daha yakından tanımasına yardımcı olacak ve iki ülke arasında daha sıkı bir dostluk köprüsü oluşmasına aracı olacaktır.

KAYNAKÇA

- Anderson, J. A. (2008). Treacherous Factions: Shifting Frontier Alliances in the Breakdown of Sino-Vietnamese Relations on the Eve of the 1075 Border War. *Battlefronts Real and Imagined: War, Border, and Identity in the Chinese Middle Period* içinde, The New Middle Ages (ss. 191-226). New York: Palgrave Macmillan.
- Anderson, J. A. (2013). Distinguishing between China and Vietnam: Three relational equilibriums in Sino-Vietnamese relations. *Journal of East Asian Studies*, 259–280.
- Atik, K. (2012). Japonya, Kapalı Ülke, İdeoloji ve Din. *Doğu-Batı*, (60), 101-118.
- Atik, K. (2017). *Dynastic Relations in East Asia Between the 10th-14th Centuries*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). ODTÜ, Ankara.
- Bu, M., Yung, H. ve So, J. (2018). 베트남 리 (LÝ/李) 왕조 궁궐건축의 동아시아 건축사적 보편성과 특수성에 대하여. 한국기와학회 학술대회 발표자료집, 211–279.
- Dar, K. B. (2019). The Tributary Relations between China's Song Dynasty and Vietnam's Dinh, Le and Ly Dynasties: Effects on Their Political Sustainability. *SEJARAH: Journal of the Department of History*, 28(1).
- Eberhard, W. (1970). *Conquerors and Rulers: Social Forces in Medieval China* (2. bs.). Leiden: Brill.
- Huy, N. N. (1998). The Confucian incursion into Vietnam. *Confucianism and the Family*, 91–104.
- Ngo, S. L. (1986). *大越史記全書 [Dai Viet Su Ky Toan Thu: Complete Annals of Daiviet]*. (K. H. Tran, Ed.). Tōkyōdaigaku tōyō bunka kenkyū-Sho fuzoku tōyō-gaku bunken sentā.
- Polyakov, A. (2014). The Role of Buddhism in the Political Life of Vietnam under the First Independent Viet Dynasties (last third of the 10th-early 11th centuries). *RUSSIAN SCHOLARS ON VIETNAM. Selected Papers*. İçinde (ss. 152–162).
- Shiro, M. (1998). Dai Viet and the South China Sea trade: From the 10th to the 15th century. *Crossroads: An Interdisciplinary Journal of Southeast Asian Studies*, 1–34.
- Shiro, M. (2013). Local Rule of \DJại Việt under the Lý Dynasty: Evolution of a Charter Polity after the Tang-Song Transition in East Asia. *Asian Review of World Histories*, 1(1), 45–84.

- Su, H. N. (1983). *越史略 [Viet Su Luoc: Outline of Viet History]*. Taipei: Taiwan Shangwu Yinshuguan.
- Tana, L. (2014). Towards an environmental history of the eastern Red River Delta, Vietnam, c. 900-1400. *Journal of Southeast Asian Studies*, 315–337.
- Tham, C. T. H. (2019). The Influences of “Three-Religion” On the Socio-Political Life under the Ly-Tran Dynasties. *European Journal of Political Science Studies*.
- Van, V. H. (2020). The Imprint of Buddhism in Pagoda Architecture under the Ly Dynasty and Historical Values. *International Journal of Psychosocial Rehabilitation*, 24(6).
- Whitmore, J. K. (1984). Social organization and Confucian thought in Vietnam. *Journal of Southeast Asian Studies*, 15(2), 296–306.
- Whitmore, J. K. (1986). Elephants Can Actually Swim!: Contemporary Chinese Views of Late Ly Dai Viet,”. *Southeast Asia in the 9th to 14th Centuries*. Singapore: Institute of Southeast Asian Studies, 117–37.
- Whitmore, J. K. (2006). The Rise of the Coast: Trade, State and Culture in Early Đại Việt. *Journal of Southeast Asian Studies*, 103–122.